

ความขัดแย้งและการต่อรองระหว่างตัวละครกับค่านิยมของสังคมญี่ปุ่นในการ์ตูนญี่ปุ่นร่วมสมัย
แนววงวนเวลา: กรณีศึกษา เรื่อง ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจันทรครีว

Conflict and Negotiation between Characters and Social Values in Contemporary Japanese
Time-loop Comics: A Case Study of Higurashi no Naku Koro ni¹

พัฒนเดช กอวัฒนา²

Pattanadet Korwattana

บทคัดย่อ

กลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลา (Time-loop) เป็นที่นิยมในการ์ตูนญี่ปุ่นหลังปี 2000 เป็นต้นมา และยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจันทรครีว (ひぐらしのなく頃に) ถือเป็นหนังสือการ์ตูนแนววงวนเวลาหลังปี 2000 เรื่องหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ โดยจะเห็นได้จากการที่ผลงานชิ้นนี้ถูกนำไปดัดแปลงเป็นทั้งภาพยนตร์ การ์ตูน ภาพยนตร์คนแสดง และวิดีโอเกมเป็นจำนวนมาก บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความขัดแย้ง และการต่อรองระหว่างตัวละครกับค่านิยมของสังคมญี่ปุ่นใน ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจันทรครีว ผ่านกลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลา โดยตัวละครจะต้องย้อนเวลากลับมาเผชิญกับโศกนาฏกรรมแบบเดิมในเวลา และสถานที่เดิม ซ้ำ ๆ จนกว่าจะหาทางหลุดพ้นจากวังวนของโศกนาฏกรรมดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าวังวนของโศกนาฏกรรมนั้นมีที่มาจากค่านิยมสังคมหมู่บ้านซึ่งสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในกลุ่มด้วยการสร้างความเป็นอื่น ทั้งนี้ค่านิยมสังคมหมู่บ้านถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ญี่ปุ่นรับสืบทอดมาจากสังคมหมู่บ้านแบบดั้งเดิมก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยวงวนเวลาสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการปะทะสังสรรค์ระหว่างตัวละครกับค่านิยมสังคมเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว

คำสำคัญ: วงวนเวลา, ค่านิยมสังคมญี่ปุ่น, สังคมหมู่บ้าน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความขัดแย้งและการต่อรองระหว่างตัวละครกับค่านิยมของสังคมญี่ปุ่นในการ์ตูนญี่ปุ่นร่วมสมัยแนววงวนเวลา” หลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² นิสิตปริญญาเอกสาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Graduate student, Comparative Literature Program, Faculty of Arts, Chulalongkorn University and Lecturer, Department of Thai and Eastern Language, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, Email: littletreeproject@gmail.com

*Manuscript received January 20, 2020; revised February 21, 2020 and accepted March 16, 2020

Abstract

Time-loop is a plot device widely used in Japanese comic after the 2000. *Higurashi no Naku koro ni* is one of the successful Time-loop comics which was adapted to cinema, animation and video Games. This article aims to analyse the conflict and negotiation between character and Japanese social values through Time-loop plot device, which the protagonist has to travel back into the past and experience the same situation in the same space and time repeatedly. From the study, the cycle of tragedy resulted from collectivism which makes people become unity by discriminating the others. The sense of collectivism is the cultural heritage from the village system in pre-modern era. Moreover, time-loop also represents the process that characters interact with this social value in order to find the solution for the conflict.

Keywords: time-loop, Japanese social value, collectivism

บทนำ

วงวนเวลา (Time-loop) เป็นกลวิธีการสร้างโครงเรื่องที่ให้ผู้ละครย้อนเวลากลับมาเผชิญเหตุการณ์เดิม ในสถานที่และวันเวลาเดิมตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป โดยมีมหลักคือการที่ตัวละครจะต้องหาทางหลุดพ้นจากวงวนเวลาดังกล่าว วงวนเวลาถือเป็นแนวย่อย (subgenre) ของนวนิยายวิทยาศาสตร์แนวเดินทางข้ามเวลา (Time Travel) ซึ่งปรากฏตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เช่น *Doubled and Redoubled* ของ Malcolm Jameson ที่ลงตีพิมพ์ในนิตยสาร *Unknown*³ ในปี ค.ศ.1941 เป็นเรื่องของตัวเอกที่บังเอิญถูกสาปให้วนอยู่ในวันเดิมซ้ำ ๆ จนกว่าจะทำวันนั้นได้สมบูรณ์แบบ โดยสิ่งที่ตัวเอกต้องทำให้สำเร็จในวันนั้นก็มี อาทิ การเสี่ยงดวง การได้เลื่อนตำแหน่ง การขัดขวางการปล้นธนาคาร และการขอมัน

ในขณะเดียวกันกลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลานี้ ก็เริ่มปรากฏในการ์ตูนญี่ปุ่นตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เช่นใน *วิหคเพลิง บท สัตว์ประหลาด* (火の鳥異形編, 1981) ซึ่งเป็นเรื่องราวของตัวเอกที่ลอบสังหารแม่ชีบิคุนิ ก่อนที่จะถูกพาย้อนเวลากลับไปและเธอก็ต้องสวมบทบาทเป็นแม่ชีบิคุนิแทนเพื่อรอให้ตัวเองอีกคนมาฆ่า และ *ลามูทราวม้วยจากต่างดาว ภาค บิวตี้ฟูลดรีมเมอร์* (うる星やつら ビューティフルドリーマー, 1984) ซึ่งเป็นเหตุการณ์หนึ่งวันก่อนวันเทศกาลโรงเรียน เมื่อนักเรียนในโรงเรียนโทะโมะบิเคเตรียมงานเสร็จแล้ว แต่วันเทศกาลโรงเรียนกลับมาไม่ถึงเนื่องจากทุกครั้งที่ผ่านมาตอนเทศกาลไปพวกเขาจะถูกพาย้อนเวลากลับมาที่เช้าวันเดิมซ้ำ ๆ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานั้นการ์ตูนที่ใช้กลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลากลับยังไม่เป็นที่นิยมเนื่องจากผู้บริโภคการ์ตูนในยุคนั้นยังไม่คุ้นเคยกับกลวิธีดังกล่าว จนกระทั่งหลังปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา กลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลากลับได้รับความนิยมจนมีการ์ตูนแนวนีติพิมพ์ออกมามากมาย ทั้งนี้เพราะผู้บริโภคที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นในยุคนี้นี้ เติบโตมากับวิดีโอเกม และวิดีโอเกมนั้นก็มีรูปแบบการเล่าเรื่องคล้ายคลึงกับกลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลานั่นเอง (อะสุมะ, 2007, หน้า 166)

³ นิตยสารแนว Pulp Fantasy Fiction ของอเมริกา ตีพิมพ์ระหว่างปี 1939-1943

ดังเช่น *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจั่นกรีดร้อง* ซึ่งมีต้นฉบับเป็นเกมแนว Visual Novel โดยเกมประเภทนี้จะดำเนินเรื่องด้วยการใช้ภาพนิ่งกับบทบรรยายและบทสนทนาคล้ายการอ่านนิยายที่มีภาพและเสียงประกอบ ซึ่งผู้เล่นจะมีส่วนร่วมในเกมด้วยการตัดสินใจเลือกตัวเลือก เช่นบทพูดหรือการกระทำในสถานการณ์ต่าง ๆ ทุกตัวเลือกของผู้เล่นจะมีผลต่อการดำเนินเรื่องอันจะนำไปสู่ฉากจบที่แตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งฉากจบที่สมบูรณ์ (True End) ไปจนถึงจบที่เลวร้าย (Bad End) จุดสำคัญอยู่ที่ไม่ว่าผู้เล่นจะเลือกคำตอบแบบใดก็สามารถกดปุ่มรีเซ็ตเพื่อย้อนกลับไปเริ่มเล่นใหม่ตั้งแต่ต้นได้เสมอ จุดนี้เองที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับ ริกะ ฟรุเดะ ตัวเอกใน *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจั่นกรีดร้อง* เพราะทุกครั้งที่เธอหรือเพื่อน ๆ เลือกทางเดินผิดพลาดจนพบจุดจบแบบโศกนาฏกรรม ก็สามารถย้อนเวลากลับไปเริ่มต้นใหม่ได้อีกครั้ง

ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจั่นกรีดร้อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับคดีฆาตกรรมต่อเนื่องที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอินะมิชะวะ โดยทุกปีในคืนเทศกาลลอยนุ่นจะต้องมีคนตายหนึ่งคนและคนหายสาบสูญอีกหนึ่งคน คดีดังกล่าวเกิดติดต่อกันมา 4 ปี และในปีที่ 5 หลังจากที่มีคนตายและหายสาบสูญในคืนงานเทศกาลลอยนุ่นแล้ว 2 วันถัดมา ริกะ ฟรุเดะ ก็จะถูกลักพาตัวไปฆ่าโดยกลุ่มคนนิรนามอีกด้วย อย่างไรก็ตามก็ดีริกะอาศัยพลังของเทพเจ้าประจำหมู่บ้านที่ชื่ออะนิว ฟรุเดะให้พาเธอย้อนเวลากลับมาหลายสัปดาห์ก่อนหน้าที่จะถูกฆ่าเพื่อแก้ตัวใหม่ได้ และเพื่อที่จะมีชีวิตรอดริกะจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากเพื่อน ๆ เพื่อสืบหาความจริงของคดีฆาตกรรมต่อเนื่องที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านอินะมิชะวะ แต่ทุกครั้งที่ย้อนเวลากลับมาเพื่อน ๆ ของเธอคนใดคนหนึ่งจะต้องคลุ้มคลั่งจาก “การถูกทำให้เป็นอื่น” (差別) ซึ่งหมายถึงการถูกกีดกันออกจากกลุ่ม ไม่นับรวมเป็นสมาชิกภายในกลุ่ม จนจบลงด้วยโศกนาฏกรรมเสมอ ริกะจึงต้องต่อสู้กับค่านิยมสังคมหมู่บ้านที่ใช้ “การสร้างความเป็นอื่น” เพื่อทำให้คนในกลุ่มมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว อาจกล่าวได้ว่าปมปัญหาของตัวละครเกือบทุกตัวใน *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจั่นกรีดร้อง* นั้นผูกโยงอยู่กับ “การถูกทำให้เป็นอื่น” ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นกรณีของอะนิว ฟรุเดะ มิโยะ ทะกะโนะ และชะโตะโกะ

กรณีของอะนิว ฟรุเดะ เธอเป็นมนุษย์ที่จำแลงกายมาอาศัยอยู่ร่วมกับมนุษย์ในหมู่บ้านอินะมิชะวะ เมื่อ 200 ปีก่อน อะนิวแต่งงานกับหัวหน้าตระกูลฟรุเดะซึ่งเป็นผู้ดูแลศาลเจ้าในหมู่บ้านและมีบุตรด้วยกัน แต่เนื่องจากเธอจำแลงกายได้ไม่สมบูรณ์ทำให้เธอหลงเหลือเขาสองข้างบนศีรษะ ขณะที่หมู่บ้านเกิดทุกข์ภัยทุกคนจึงโทษอะนิวและตระกูลของเธอว่าเป็นต้นเหตุ นำภัยพิบัติมาสู่หมู่บ้าน เพื่อล้างมลทินให้ตระกูลฟรุเดะ อะนิวจึงให้ลูกสาวของเธอทำพิธีชำระล้างด้วยการผ่าท้องของเธอแล้วควักไส้นำออกมาล้างในแม่น้ำ พิธีดังกล่าวเป็นต้นกำเนิดของพิธีลอยนุ่นที่ ซึ่งถูกปรับเปลี่ยนเป็นนำฟูกเก่า ๆ มาควักไส้เอานุ่นออกมาปั่นเป็นก้อนแล้วเอาไปลอยน้ำ หลังจากที่ถูกควั่นท้องอะนิวได้กลายเป็นเทพเจ้า และถูกเรียกว่า “ท่าน โอะยะมิโระ” อะนิวต้องทนโดดเดี่ยวมา 200 ปีจนกระทั่งริกะ ฟรุเดะซึ่งเป็นลูกหลานที่สืบสายเลือดมาจากอะนิวนั้นสามารถมองเห็นและพูดคุยกับอะนิวได้ เมื่อริกะถูกฆ่าในปี ค.ศ. 1983 อะนิวได้ช่วยริกะด้วยการใช้พลังพาริเคย้อนเวลากลับไปเริ่มใหม่ เนื่องจากถ้าไม่มีริกะอะนิวก็จะกลับไปโดดเดี่ยวไม่สามารถพูดคุยกับใครได้เหมือนเมื่อก่อน

กรณีของมิโยะ ทะกะโนะนั้น เธออาศัยอยู่กับปู่บุญธรรมที่ชื่ออิฟุมิ ทะกะโนะ อิฟุมิเป็นนักวิจัยที่สนใจโรคอินะมิชะวะชินโดรม เขามีสมมุติฐานว่าโรคนี้มีสาเหตุมาจากปรสิตที่พบได้ในหมู่บ้านอินะมิชะวะ และโดยปกติแม้ว่าชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีปรสิตที่อาศัยอยู่ในสมองก็จะไม่แสดงอาการอะไร เนื่องจากได้รับฟีโรโมนจากปรสิตนางพญาที่อาศัยอยู่ในร่างของผู้หญิงตระกูลฟุรุตะ แต่หากชาวบ้านคนดังกล่าวเดินทางออกจากหมู่บ้านเป็นเวลาหลายวันหรือจิตใจอยู่ในภาวะตึงเครียดเป็นเวลานานก็มีโอกาสที่โรคจะแสดงอาการซึ่งอาการของโรคนี้จะคล้ายโรคจิตเภท (schizophrenia) คือมีอาการหวาดระแวง (paranoid) หลงผิด (delusion) เห็นภาพหลอน และได้ยินเสียงหลอน และหากเข้าสู่ระยะสุดท้ายก็จะคลุ้มคลั่งจนฆ่าตัวเองจนตาย อย่างไรก็ตามวิจัยของอิฟุมิถูกผู้มีอำนาจในวงการวิชาการปฏิเสธด้วยถ้อยคำดูหมิ่นเหยียดหยามโดยมีสาเหตุเบื้องหลังคือ หากสมมุติฐานของงานวิจัยขึ้นเป็นความจริง คดีสะพานมาร์โคโปโลที่ทหารญี่ปุ่นรบกับทหารจีนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จะถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ ซึ่งจะเป็นการ “ปลุกผีร้ายแห่งประวัติศาสตร์”⁴ (ยามเมื่อเหล่าจักรจันกรีร้อง บทสันนิบาตเทศบาล เล่ม 2 หน้า 69) หลังจากทำงานวิจัยที่ทุ่มเทมาทั้งชีวิตถูกปฏิเสธอิฟุมิก็ซึมเศร้าและเสียชีวิตในอีกไม่กี่ปีต่อมา มิโยะมีความคับแค้นฝังใจที่ปู่ของเธอถูกวงการวิชาการปฏิเสธ เธอต้องการปกป้องชื่อเสียงของปู่จึงสานต่องานวิจัยโดยเรียนจบด้านปรสติวิทยา ในขณะที่กำลังอับจนหนทางเนื่องจากไม่มีทุนวิจัยเธอก็ถูกชักชวนจากองค์กรลับที่ชื่อ “โดเกียว” (ซึ่งหวังจะใช้โรคอินะมิชะวะชินโดรมเป็นอาวุธชีวภาพ) ทำให้เธอสามารถสร้างห้องทดลองลับขึ้นที่หมู่บ้านอินะมิชะวะโดยเปิดคลินิกเป็นฉากหน้า อีกทั้งยังมีกองกำลังติดอาวุธคอยทำงานสกรปรอยู่เบื้องหลัง มิโยะฝังใจว่าตนเองและปู่เป็นผู้ถูกปฏิเสธจากสังคมทำให้เธอมีจิตใจบิดเบี้ยว สามารถทำได้ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการกำจัดคนที่ขวางทาง การจับคนที่ยังมีชีวิตมาผ่าเปิดสมองเพื่อทำการทดลอง มิโยะจึงเป็นผู้อยู่เบื้องหลังคดีฆาตกรรมต่อเนื่องในหมู่บ้านอินะมิชะวะตลอดระยะเวลา 5 ปี โดยในปีสุดท้ายขององค์กรโดเกียวได้ตัดงบประมาณและสั่งให้มิโยะยุบโครงการทดลองโดยให้วิจัยเพียงยารักษาเพื่อกำจัดโรคอินะมิชะวะชินโดรมให้หมดไปจากโลก เมื่อถูกบีบให้จนตรอกมิโยะจึงตัดสินใจลักพาตัวริกะ ฟุรุตะไปฆ่าเพื่อให้คนในหมู่บ้านบ้าคลั่งเนื่องจากไม่ได้รับฟีโรโมนจากปรสิตนางพญา เพื่อพิสูจน์ให้โลกเห็นว่าสมมุติฐานงานวิจัยของเธอและปู่ถูกต้อง

กรณีของชะโตะโกะ โฮโจนั้น รัฐได้ขอเวนคืนพื้นที่หมู่บ้านอินะมิชะวะเพื่อสร้างเขื่อนทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันประท้วงจนเกิดเป็นสงครามเขื่อน แต่พ่อแม่ของชะโตะโกะกลับเลือกที่จะสนับสนุนการสร้างเขื่อนเนื่องจากปรารถนาเงินชดเชยจำนวนมากที่จะได้จากรัฐหากยอมให้มีการสร้างเขื่อน ทำให้พวกเขามีปากเสียงอย่างรุนแรงกับผู้นำของหมู่บ้านในขณะนั้นคือโอะเรียว โชะโนะสะกิ เพื่อแสดงความดีดขาด โอะเรียวจึงสั่งลงโทษให้คนในหมู่บ้านเลิกคบค้าสมาคมกับคนตระกูลโฮโจ แม้ภายหลังพ่อแม่ของชะโตะโกะประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตไป แต่คำสั่งลงโทษนั้นก็ดำรงอยู่ทำให้ชะโตะชิ โฮโจ พี่ชายของชะโตะโกะเครียดจนเกิดโรคอินะมิชะวะชินโดรมกำเริบและหายสาบสูญ ต่อมาชะโตะโกะต้องอาศัยอยู่กับ

4 「歴史の亡霊を呼びます」

ลุงของเธอที่ชื่อเทปเปะอิ โฮโจ และถูกเทปเปะอิทำทารุณกรรมทุกวัน แต่ชาวบ้านก็ไม่มีใครกล้ายื่นมือเข้าไปช่วยเหลือเพราะไม่กล้าละเมิดคำสั่งว่าบาตรตระกูลโฮโจของโอะริเอว การช่วยชะโตะ โกะถือเป็นภารกิจหนึ่งที่ริกะต้องทำให้สำเร็จเพื่อให้เธอและเพื่อน ๆ หลุดพ้นจากวังวนแห่งโศกนาฏกรรม

ทั้งนี้ *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกครีคร้อง* ถือเป็นผู้บุกเบิกการ์ตูนแนววงวนเวลาชุดใหม่ ด้วยการริเริ่มนำกลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลามาสานกับการเล่าเรื่องแบบเกมทำให้เกิดความเป็นไปได้ใหม่ๆ จนนำไปสู่กระแสความนิยมการ์ตูนแนววงวนเวลาหลังปี 2000 อีกทั้งการ์ตูนเรื่องนี้ยังพยายามวิพากษ์ค่านิยมสังคมหมู่บ้านซึ่งฝังรากอยู่ในญี่ปุ่น และถูกเชื่อมโยงว่าเป็นต้นเหตุของอาชญากรรมในระยะหลังๆ เนื่องจากอาชญากรบางส่วนเป็นคนที่เสียสติจากการถูกกีดกันออกจากกลุ่ม จึงน่าสนใจที่จะศึกษาว่าการ์ตูนเรื่องนี้จะนำเสนอทางออกจากปัญหาดังกล่าวผ่านการเล่าเรื่องแบบวงวนเวลาอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษากลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลาเพื่อนำเสนอความขัดแย้งและการต่อรองระหว่างตัวละครกับค่านิยมสังคมในการ์ตูนญี่ปุ่น

สมมุติฐาน

ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกครีคร้อง ใช้กลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลาเพื่อนำเสนอความขัดแย้งและการต่อรองระหว่างตัวละครกับค่านิยมสังคมหมู่บ้าน การต่อสู้ระหว่างตัวละครกับระบบค่านิยมสังคมหมู่บ้านจะช่วยเผยให้เห็นถึงกลไกอำนาจของระบบ รวมถึงวิธีการที่ตัวละครใช้เพื่อต่อสู้กับระบบ เพื่อหาทางออกให้กับปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาความขัดแย้งและการต่อรองระหว่างตัวละครกับค่านิยมสังคมหมู่บ้านผ่านหนังสือการ์ตูนเรื่อง *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกครีคร้อง* (ひぐらしの鳴く頃に) ซึ่งมีทั้งสิ้น 8 บท 30 เล่ม ดังนี้

『鬼隠し編』 [Onikoroshihen] – บทยักยักลักซ่อน 2 เล่ม

『綿流し編』 [Watanagashihen] – บทเทศกาลลอยนุ่น 2 เล่ม

『崇殺し編』 [Tatarikoroshihen] – บทคำสาปสังหาร 2 เล่ม

『暇潰し編』 [Himatsubushihen] – บทฆ่าเวลา 2 เล่ม

『目明し編』 [Meakashihen] – บทเบิกเนตร 4 เล่ม

『罪滅し編』 [Tsumiboroshihen] – บทชำระบาป 4 เล่ม

『皆殺し編』 [Minagoroshihen] – บทสังหารหมู่ 6 เล่ม

『祭囃し編』 [Matsuribasyshihen] – บทต้นนิบาตเทศกาล 8 เล่ม

ทั้งนี้ *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกครีคร้อง* ได้มีการแปลเป็นภาษาไทยและตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สยามอินเตอร์คอมิกส์ในชื่อเดียวกัน อย่างไรก็ดีในส่วนของข้อความที่ยกมาในบทความนี้ผู้วิจัยได้แปลจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นโดยตรง

ผลการวิจัยและบทวิเคราะห์

บทบาทของกลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลา

กลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลาถือเป็นลักษณะเด่นของ *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจกจั่นกรีดร้อง* โดยกลวิธีดังกล่าวมีบทบาทต่อการเล่าเรื่องในการ์ตูนเรื่องนี้ 3 ประการด้วยกัน

ประการแรก กลวิธีการสร้างโครงเรื่องแบบวงวนเวลาจะมีปมขัดแย้งหลักอยู่ที่การดิ้นรนหาทางออกจากวงวนเวลา โดยปมขัดแย้งหลักของเรื่อง *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจกจั่นกรีดร้อง* คือความพยายามของริกะที่จะหาทางรอดจากการถูกองค์กรลึกลับลักพาตัวไปฆ่า และอุปสรรคที่คอยขัดขวางริกะคือการที่เพื่อนของเธอ คนใดคนหนึ่งถูกทอดทิ้งจากคนในหมู่บ้านจนเครียดและคลุ้มคลั่ง ริกะจึงต้องหาทางแก้ไขสาเหตุที่ทำให้เพื่อนแต่ละของเธอถูกทอดทิ้ง ทั้งนี้กลวิธีวงวนเวลาแสดงให้เห็นถึงภาวะที่เวลาไม่สามารถเดินต่อไปข้างหน้า แม้ว่าเวลาดังกล่าวจะหมายถึงชีวิตของริกะ แต่เมื่อความตายของริกะเชื่อมโยงถึงความพินาศของหมู่บ้าน การหาทางออกจากวงวนเวลาของริกะจึงเชื่อมโยงกับความอยู่รอดของหมู่บ้านฮิเมะวะเซเช่นกัน

ประการที่ 2 กลวิธีการเล่าเรื่องแบบวงวนเวลามีลักษณะคล้ายคลึงกับเกมแนว Visual Novel ซึ่งมีฉากจบหลายรูปแบบ และฉากจบเหล่านั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามการตัดสินใจเลือกตัวเลือกของผู้เล่นในสถานการณ์ต่างๆ ในการ์ตูนเรื่อง *ยามเมื่อเหล่าจิ้งจกจั่นกรีดร้อง* ได้ใช้การแบ่งบทออกเป็น 8 บท เพื่อแสดงให้เห็นฉากจบที่แตกต่างกันถึง 8 รูปแบบ โดยฉากจบในบทสุดท้ายคือคำตอบที่ตัวละครได้มาจากการเรียนรู้จากความผิดพลาดของตนและเพื่อน ๆ ใน 7 บทแรก ซึ่งถือเป็นฉากจบที่แท้จริง (True End)

ประการที่ 3 วงวนเวลามีบทบาทในการสร้างภูมิหลังให้กับฟुरुเคะ ริกะ ซึ่งมีอายุ 10 ปีแต่มีบุคลิกที่แปลกแยก กล่าวคือนอกเหนือจากบุคลิกที่เหมือนเด็กทั่วไปในวัยเดียวกันแล้ว ริกะยังมีอีกบุคลิกหนึ่งที่มีท่าทีเคร่งขรึมใช้คำพูดแบบผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะริกะถูกฆ่าตายและย้อนเวลากลับมาซ้ำๆ ทำให้เธอมีชีวิตรอดอยู่มานานกว่า 100 ปี นอกจากนี้การที่ริกะต้องประสบพบเจอความตายของตนเองและเพื่อนๆ มามากกว่า 100 ครั้ง จึงทำให้เธอมีอาการแบบ “ความสิ้นหวังอันเกิดจากการเรียนรู้” (Learning Helplessness) ซึ่งเป็นอาการป่วยทางจิตของผู้ที่ผ่านประสบการณ์ตึงเครียดซ้ำๆ จนทำให้บุคคลนั้นเชื่อว่าตนไม่อาจเปลี่ยนแปลงสถานการณ์อะไรได้อีก และจะไม่พยายามแม้ว่าจะเห็นโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้นได้ (มาริโอ, 1994, หน้า 2-3) ยิ่งไปกว่านั้นการติดอยู่ในวงวนเวลายังช่วยให้ริกะรู้เหตุการณ์ต่างๆ ล่วงหน้า ทำให้คนในหมู่บ้านหวั่นเกรงเนื่องจากเชื่อว่าเธอมีญาณวิเศษมองเห็นอนาคต

ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมสังคมหมู่บ้านและค่านิยมสังคมเมือง

ยามเมื่อเหล่าจิ้งจกจั่นกรีดร้อง สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างค่านิยมสังคมหมู่บ้านกับค่านิยมสังคมเมือง โดยค่านิยมสังคมหมู่บ้านจะให้ความสำคัญกับกลุ่มก่อนปัจเจก นับถือเทพเจ้า และสะท้อนภาวะความเป็นก่อนสมัยใหม่ ส่วนค่านิยมสังคมเมืองจะให้ความสำคัญกับปัจเจกก่อนกลุ่ม นับถือในตัวตนมนุษย์ และสะท้อนภาวะความเป็นสมัยใหม่

การ์ตูนเรื่องนี้นำเสนอภาพสังคมหมู่บ้านแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่น นับตั้งแต่ฉากของเรื่องที่ถูกกล่าวถึงหมู่บ้านฮิเมะวะเซ หมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญซึ่งเอาต้นแบบมาจากหมู่บ้านชิระกะวะ (白川村) ใน

จังหวัดพิษณุซึ่งเป็นหนึ่งในหมู่บ้านญี่ปุ่นแบบดั้งเดิมที่องค์กรยูเนสโกขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยสังคมหมู่บ้านหมายถึงค่านิยมในการรวมกลุ่มของคนญี่ปุ่นซึ่งมีมาตั้งแต่ต้นยุคเอโดะ คำว่า “หมู่บ้าน” (村) เกิดจากการแบ่งหน่วยย่อยของการปกครองโดยรัฐบาลทหารในยุคเอโดะ แต่ละหมู่บ้านจะถูกกำหนดปริมาณผลผลิตมวลรวมซึ่งเป็นมาตรฐานในการเรียกเก็บภาษีหมู่บ้าน (ขนาด สิตติสาร, 2561, หน้า 221) ทำให้คนในหมู่บ้านต้องใช้ที่ดินและทรัพยากรร่วมกัน ทั้งที่เป็นสถานที่ ล้างปลูกสร้าง และเครื่องมือเครื่องใช้อื่นๆ การแบ่งปันดังกล่าวนำไปสู่การมีสิทธิและหน้าที่อันเท่าเทียมกัน ทำให้สังคมหมู่บ้านมีความแน่นแฟ้นจนบางครั้งอาจมีลักษณะเป็นสังคมปิดยากที่คนนอกหมู่บ้านหรือผู้มาใหม่จะเข้าถึง (ขนาด สิตติสาร, 2561, หน้า 223) การรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น จึงเท่ากับเป็นการสร้าง “คนอื่น” (他人) ขึ้นมา ยิ่งกลุ่มก้อนของ “พวกเรา” (われわれ) แน่นแฟ้นเพียงใดก็ยิ่งทำให้กำแพงที่กั้นตัวเองกับ “คนอื่น” สูงขึ้น อันนำไปสู่การแบ่งแยก (差別) การสร้างข้อห้าม (禁制) และลงเอยด้วยการกีดกันในที่สุด (ขนาด สิตติสาร, 2561, หน้า 245)

ยามเมื่อเหล่าจักรันกริรื่อง ได้นำเสนอความขัดแย้งระหว่างค่านิยมสังคมหมู่บ้านและค่านิยมสังคมเมือง โดยเปิดเรื่องด้วยการเล่าถึงหมู่บ้านอินะมิชะวะผ่านมุมมองของมะเอะบะระ เคอิจิ เด็กหนุ่มที่เติบโตมาในสังคมเมือง

“ผมชื่อมะเอะบะระ เคอิจิ เพราะงานวาดภาพของพ่อจึงต้องย้ายมาอยู่หมู่บ้านอินะมิชะวะได้ 3 สัปดาห์แล้ว แม้จะไม่มีร้านสะดวกซื้อหรือภัตตาคารแต่การใช้ชีวิตที่นี่ก็ถือว่าไม่เลว ต้องนั่งคันเซ็นแล้วต่อรถไฟท้องถิ่นอีกหลายชั่วโมง จากนั้นค่อยโดยสารรถยนต์ข้ามภูเขา ณ ที่ซึ่งห่างไกลความเจริญ เช่นนี้แหละคือที่ตั้งของหมู่บ้านอินะมิชะวะ ต้องกลับเข้าเมืองถึง 2 วันเพื่อไปร่วมงานศพญาติ แต่แล้วก็นึกอยากกลับไปที่ชนบทอย่างช่วยไม่ได้ ดูเหมือนผมจะถูกใจการใช้ชีวิตในหมู่บ้านอินะมิชะวะเข้าซะแล้ว” (ยามเมื่อเหล่าจักรันกริรื่อง บทพยักลัษณ์ เล่ม 1 หน้า 9-11)

จากบทบรรยาย จะเห็นได้ว่าเคอิจินั้นเริ่มจะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามภาพหมู่บ้านที่เคอิจิเห็นนั้นเป็นเพียงด้านเดียว ตัวแทนของคนในหมู่บ้านที่เคอิจิสนิทสนมด้วยคือริวรุ เรนะ ซึ่งในช่วงแรกเคอิจิจะมองเรนะว่า “ใสซื่อ” และ “สามารถควบคุมได้” เช่น การใช้คำพูดกระซิบเข้าห้เรนะให้คนลานข้างหน้าแดงบ้าง แต่เมื่อเคอิจิพบว่าหมู่บ้านแห่งนี้เคยมีคดียาเสพติด ทุกอย่างก็เปลี่ยนไป เมื่อเคอิจิพยายามถามเรื่องคดีทุกคนต่างแสดงท่าทีปิดบังอย่างชัดเจน ยิ่งเมื่อเคอิจิพยายามซักไซ้จากเรนะเขาก็กลับพบตัวตนอีกด้านของเรนะที่ดูน่ากลัว ภาพของเรนะและหมู่บ้านอินะมิชะวะจึงเปลี่ยนไปเป็น “ลึกลับ” และ “ควบคุมไม่ได้” ต่อมาเคอิจียังถูกชี้นำจากคุระอุโตะ โอะอิชิตำรวจจากเมืองข้าง ๆ ที่ตามสืบคดียาเสพติดในหมู่บ้านอินะมิชะวะ โอะอิชิเล่าข้อสันนิษฐานของตนให้เคอิจิฟังว่าเหยื่อของคดียาเสพติดทุกปีนั้นมีความเชื่อมโยงกันคือหากไม่เป็น “คนนอก” ก็จะเป็น “คนทรยศของหมู่บ้าน” ทำให้เคอิจิหวาดระแวงและคิดว่าตนถูกหมายชีวิตจากคนทั้งหมู่บ้านเนื่องจากเป็นคนนอกที่พยายามค้นหาความจริงอันน่ากลัวของหมู่บ้าน

ความเป็นคนในและคนนอกจะยิ่งถูกทำให้เด่นชัดใน บทคำสาปสังหาร และ บทสังหารหมู่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโฮโจ ชะโตะโกะ ซึ่งถูกโอะเรียวสั่งลงโทษคว่ำบาตรทั้งตระกูล หลังจากที่พ่อแม่เสียชีวิตและพี่ชายหายตัวไป ชะโตะโกะก็ถูกลงโทษเธอทราจนกรรมทั้งทางร่างกายและจิตใจ เคอิจิจึงพยายามหาทางช่วย ชะโตะโกะแต่คนในหมู่บ้านกลับไม่มีใครให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่กล้าละเมิดคำสั่งของโอะเรียว บทสังหารหมู่ จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของเรื่องที่เคอิจิและเพื่อน ๆ ต้องลุกขึ้นท้าทายค่านิยมสังคมหมู่บ้านเพื่อช่วยชะโตะโกะ (ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป)

ในอีกแง่หนึ่ง การที่ลูกบ้านเลือกที่จะเคารพกฎของหมู่บ้านและทอดทิ้งชะโตะโกะนั้นนั้นแสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มมากกว่าปัจเจก ในทางกลับกันการที่พวกเคอิจิลุกขึ้นวิพากษ์ระบบสังคมหมู่บ้านนั้นถือเป็นค่านิยมแบบปัจเจกนิยม ดังที่ฟูโกต์มองว่า ปัจเจกชนต้องมีความคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์หรือความสร้างสรรค์ ถ้าปัจเจกชนไม่มีความรู้สึกนึกคิด ก็อาจจะง่ายต่อการถูกครอบงำ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555, หน้า 157-158)

อย่างไรก็ดี ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกกริคร้อง มิได้นำเสนอเพียงด้านลบของสังคมหมู่บ้านหากแต่นำเสนอด้านบวกด้วยเช่นกัน เนื่องจากในอดีตเคอิเจเคยเครียดจากสังคมที่มีแต่การแข่งขัน และหาทางระบายความเครียดแบบผิดๆ ด้วยการซื้อโมเดลกัน ไปไล่ยิงเด็กผู้หญิงตัวเล็กๆ จนพลาดไปก่อคดีทำร้ายร่างกาย พ่อแม่ของเขาจึงตัดสินใจย้ายบ้านมาที่หมู่บ้านอินะมิชะวะ โดยหวังให้เคอิจิได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ “ไม่มีใครถามถึงเรื่องเรียนพิเศษหรือผลการสอบจำลอง” (ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกกริคร้อง บทสันนิบาตเทศกาล เล่ม 4 หน้า 22) ซึ่งหมู่บ้านอินะมิชะวะก็สามารถเยียวยาจิตใจของเคอิจิ ทำให้เขารู้จักที่จะรักและช่วยเหลือเพื่อน พ้อง ภาพความแตกต่างระหว่างสังคมหมู่บ้านกับสังคมเมืองในการ์ตูนเรื่องนี้จึงเป็นดังที่เท็นนิสกล่าวไว้ว่า “ชนบทเป็นชุมชนในอุดมคติที่คนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลและมีความใกล้ชิดสนิทสนมมากกว่าในสังคมเมืองที่กระตุ้นให้คนมีความรู้สึกเป็นปัจเจกสูงและถูกควบคุมด้วยระบบเงินตรา ความสัมพันธ์ในสังคมเมืองมีลักษณะฉาบฉวยมากกว่าในชุมชนชนบท” (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559, หน้า 13)

ในส่วนของการนับถือเทพเจ้านั้นจะเห็นได้จากการที่คนในหมู่บ้านบูชาเทพเจ้าที่ชื่อ “โอะยะชิโระ” พวกเขาต่างเชื่อว่าคดียาตรากรรมในหมู่บ้านอินะมิชะวะเกิดจากคำสาปของท่านโอะยะชิโระ เป็นการลงโทษต่อผู้ที่ไม่เคารพกฎของหมู่บ้าน การนับถือพระเจ้าหรือเทพเจ้าถือเป็นลักษณะของสังคมก่อนสมัยใหม่ ในขณะที่สังคมสมัยใหม่จะมีแนวคิดแบบมนุษยนิยมคือนับถือในตัวมนุษย์แทนพระเจ้า ซึ่งการ์ตูนเรื่องนี้ก็แสดงให้เห็นการคลี่คลายจากภาวะก่อนสมัยใหม่สู่ความเป็นสมัยใหม่อย่างชัดเจน จากการแบ่งภาคการ์ตูนออกเป็น 2 ช่วง โดยภาคแรก (4 บทแรก) จะเป็น ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกกริคร้อง (ひぐらしのなく頃に) และภาค 2 (4 บทหลัง) จะเป็น ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกกริคร้องไขปริศนา (ひぐらしのなく頃に解) ในภาคแรกจะเล่าเรื่องผ่านมุมมองของคนเมืองคือมะเอะบะระ เคอิจิและอะกะสะกะ มะโมะรุ (ตำรวจนครบาลที่ถูกส่งมาสืบคดีในหมู่บ้านอินะมิชะวะ) ใช้แนวเรื่องแบบสยองขวัญแสดงให้เห็นแนวคิดทางไสยศาสตร์และความกลัวต่อสิ่งที่ไม่รู้ เช่น การลงโทษตัวละครและผู้อ่านคิดว่าคดียาตรากรรมเกิดจากผี (บทเทศกาลลอยนุ่น) หรือเกิดจากคำสาปของท่านโอะยะชิโระ (บทคำสาปสังหาร) รวมถึงลงให้ผู้อ่านและตัวละครคิดว่าริกะมีญาณ

วิเศษสามารถมองเห็นอนาคต (บทนำเวลา) ซึ่งเมื่อการ์ตูนเรื่องนี้เข้าสู่ภาค 2 บรรยายาก็จะเปลี่ยนไป ความกลัวต่อสิ่งลึกลับจะค่อยๆ คลี่คลายไปพร้อมกับการเฉลยว่าคดียากรรมทั้งหมดเป็นฝีมือของมนุษย์ และอาการทางจิตที่ทำให้ได้ยินเสียงหลอน เห็นภาพหลอน ซึ่งเคยเชื่อว่าเกิดจากคำสาปของท่านโอะยะชิโระ ก็เกิดจากปรสิทในสมองซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์

ยิ่งไปกว่านั้น ภาวะความเปลี่ยนแปลงจากการนับถือเทพเจ้าสู่ความเป็นมนุษย์นิยมยังถูกตอกย้ำในบทสันนิบาตเทศกาลซึ่งเป็นบทสุดท้ายของเรื่อง เมื่อสะนิวซึ่งเป็นร่างจริงของท่านโอะยะชิโระ ได้ทั้งสถานะเทพเจ้าและลงมาก็คบโลกเพื่อร่วมสู้กับพวกิริกะในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเทพเจ้าจะไม่ได้มีบทบาทอีกต่อไปเพราะจากนี้ไปมนุษย์จะเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง

แท้จริงแล้วค่านิยมสังคมหมู่บ้านที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มก่อนปัจเจกและการนับถือเทพเจ้านั้น ต่างสะท้อนให้เห็นแนวคิดสำคัญร่วมกันสองประการนั่นคือ การใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือในการปกครอง และการโยนบาปให้สิ่งอื่นเพื่อที่ตนจะได้ไม่ต้องรับผิดชอบ ในแง่ที่ปกครองด้วยความกลัวนั้นจะเห็นได้จากที่ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างมิได้รังเกียจชะโตะ โกะ แต่ก็ไม่กล้าฝ่าฝืนคำสั่งเนื่องจากหวาดกลัวโอะเรียว เช่นเดียวกับคำสาปของท่านโอะยะชิโระที่แม้ว่าจะไม่ได้เกิดจากท่านโอะยะชิโระ แต่ความหวาดกลัวนั้นก็ทำให้ลูกบ้านเคารพกลัวของหมู่บ้าน ความพยายามของพวกิริกะในการทำหายค่านิยมเหล่านี้จึงเป็นการกำจัดความหวาดกลัว พร้อมกับเรียกร้องให้มนุษย์ทุกคนเลิกโยนบาปให้ผู้อื่นและหันมารับผิดชอบการกระทำของตนเอง ดังที่ริกะกล่าวไว้ว่า

“โลกที่ไม่มีใครถูกคิดกันออกจากกลุ่ม ต้องไม่มีใครต้องถูกทิ้งให้เดียวดายอยู่นอกวง ต้องไม่มีใครร้องไห้เพราะแบกรับบาปไว้เพียงลำพัง โลกที่ทุกคนประสานมือและให้อภัยกันและกัน トラบเท่าที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ย่อมก่อบาปเหมือนน้ำที่ผุดขึ้นจากต่อน้ำ สิ่งสำคัญไม่ใช่การไม่ก่อบาป แต่คือการให้อภัยต่อบาปต่างหาก ขอมรับในบาป แล้วก็ให้อภัยต่อบาปของกันและกัน” (ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกจันกรีครองบทสันนิบาตเทศกาล เล่ม 8 หน้า 124-125)

ทั้งนี้การโยนบาปให้ผู้อื่นเป็นสิ่งที่พบได้ในชุมชนที่ลักษณะแบบสังคมก่อนสมัยใหม่ ดังเช่นในตอนหมู่บ้านฮิเมะมิชะวะเกิดเหตุพิภิกขภัย คนในหมู่บ้าน (ซึ่งรังเกียจที่สะนิวมีเขาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว) ก็กล่าวโทษว่าสะนิวเป็นต้นเหตุแล้วบีบบังคับให้สะนิวต้องสังเวทชีวิตตัวเองเพื่อแบกรับบาปของหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามสังคมสมัยใหม่ที่ยึดถือแนวคิดมนุษยนิยมจะเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีเสรีภาพและต้องรับผิดชอบต่อกระทำของตนเอง ดังที่ชาร์ตส์กล่าวว่า “สิ่งนี้คือมนุษยนิยมเนื่องจากเราย้ำเตือนแก่ผู้คนที่พวกเขาไม่มีสังกัดใดๆ พวกเขาอยู่ในสถานะที่ถูกทอดทิ้ง (จากพระเจ้า) จึงต้องตัดสินใจทุกอย่างด้วยตัวเอง” (ชาร์ต, 2007, หน้า 53) โดยนัยนี้ข้อเรียกร้องของริกะที่ต้องการให้ทุกคนยอมรับบาปของตนเอง และไม่โยนบาปให้ผู้อื่นจึงสอดคล้องกับแนวคิดแบบมนุษยนิยม

บทสรุปของการปะทะสังสรรค์ระหว่างค่านิยมสังคมหมู่บ้านและค่านิยมสังคมเมือง

อำนาจของค่านิยมสังคมหมู่บ้านนั้นมีลักษณะเหมือนอำนาจชีวะ (Bio-Power) ตามแนวคิดของฟูโกต์ ดังเช่นที่ นพพร ประชากุล เคยสรุปไว้ว่า “อำนาจทุกชนิดเริ่มต้นด้วยการมีที่มา (เช่นจากรัฐ จากทุน) แต่เมื่อกระบวนการของมันดำเนินไปถึงจุดหนึ่ง อำนาจก็กลายเป็นสิ่งนิรันดรม ไม่มีใครเป็นเจ้าของมันอย่างแท้จริง หลังจากที่ไหลลงมาเป็นกระแสใหญ่ในทิศทางเดียว มันก็ไหลเวียนไปมาทุกทิศทุกทางจนแผ่ซ่านอยู่ในทุกระดับทุกพื้นที่สังคมอย่างไม่มีหัว ไม่มีหาง อำนาจกลายเป็น “โครงสร้าง” อย่างหนึ่งที่เปิดประตูให้ผู้คนอันหลากหลายเข้าไป “สวมบทบาท” เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำวนเวียนสลับกันไป” (นพพร ประชากุล, 2547, หน้า 23 อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555, หน้า 73-74)

หากพิจารณาโครงสร้างอำนาจของหมู่บ้านอินะมิชะวะแล้วจะพบว่า อำนาจมิได้อยู่ในมือใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่อำนาจนั้นมีชีวิตขับเคลื่อนได้ด้วยตนเอง ดังเช่น เรื่องที่โอะเรียวมีอำนาจสูงสุดในหมู่บ้าน แต่เธอกลับไม่สามารถยกเลิกคำสั่งคว่ำบาตรตระกูลโฮโจได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากโอะเรียวมีหน้าที่ต้องทำตัวให้ลูกบ้านเคารพยำเกรงเพื่อรักษาความสงบสุขของหมู่บ้าน และการยกเลิกคำสั่งที่ตนเคยประกาศกร้าวโดยไม่มีเหตุผลอันควรจะทำให้ดูเป็นคนใจอ่อนขาดความหนักแน่น จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าค่านิยมสังคมหมู่บ้านมีอำนาจในตัวเองและขับเคลื่อนได้ด้วยตัวเอง ลูกบ้านทุกคนไม่ว่าแม้แต่ตัวโอะเรียวต่างเป็นฝ่ายถูกรอบงำและต้องแสดงตามบทบาทที่ระบบกำหนดมา

อย่างไรก็ดีความรู้สึกผิดที่โอะเรียวมีต่อชะโตะโกะทำให้โอะเรียวยอมแหกกฎของหมู่บ้าน ที่ห้ามมิให้คนในออกนอกนอกรับเข้า โดยโอะเรียวได้แบ่งที่ดินในหมู่บ้านขายให้คนนอก เป็นเหตุให้ครอบครัวของเคอิจิย้ายเข้าไปในหมู่บ้านอินะมิชะวะ ระบบสังคมหมู่บ้านดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการที่ลูกบ้านทุกคนหวาดกลัวและไม่มีใครกล้าท้าทายระบบ การแหกกฎโดยการนำคนนอกเข้ามาจึงถือเป็นนำตัวแปรที่คาดเดาไม่ได้เข้ามาในระบบ ซึ่งเป็นความหวังที่จะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบบสังคมหมู่บ้าน ดังคำของโอะเรียวที่ว่า

“หลานจำสิ่งที่ตัวเองพูดในวันที่ชะโตะมิหายตัวไปได้มั๊ย ที่ยายตาสว่างก็เพราะคำพูดนั้น ปัญหาของตระกูลโฮโจต้องรีบแก้ไขโดยเร็ว ต้องรีบเปลี่ยนบรรยากาศการรังแกตระกูลโฮโจของหมู่บ้านเสีย แต่มันเป็นสิ่งที่เกินกำลังสำหรับพวกคนแก่อย่างยาย พวกยายเปรียบเสมือนอากาศที่หุดยิ่งจะเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านเอาตอนนี้คงไม่ไหว การจะปิดเป้าอากาศที่หุดยิ่งจำเป็นต้องอาศัยสายลมลูกใหม่ ถ้าเป็นไปได้ก็อยากได้คนหนุ่มสาวที่แข็งแรง ช่วยอาละวาดให้สมกับที่พวกคนแก่อย่างยายสามารถฝากฝังหมู่บ้านให้ได้ ถ้าได้อย่างนั้นยายคงจะดีใจ” (ยามเมื่อเหล่าจิ้งจอกครีคร้อง บทสันนิบาตเทศกาล เล่ม 4 หน้า 9-10)

เมื่อสิ่งที่ครอบงำหมู่บ้านเป็นอำนาจชีวะ พวกเคอิจิจึงมิได้ท้าทายด้วยการวิพากษ์อำนาจของตัวบุคคลหากแต่วิพากษ์ที่โครงสร้างของตัวระบบ เคอิจิได้ริ่สร้างระบบค่านิยมสังคมหมู่บ้านด้วยการบุกเข้าไปห้องประชุมของสภาหมู่บ้านแล้วชี้ให้เห็นถึงความย้อนแย้งของค่านิยมดังกล่าว โดยในตอนท้ายของการพูดคุยเคอิจิได้กล่าวชื่นชมคนความป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในหมู่บ้านที่ต่อสู้ร่วมกันในสงครามเชือกก่อนจะยกข้อโต้แย้งขึ้นมาว่า

“เพราะทุกคนช่วยต่อสู้ปกป้องอินะมิชะวะไว้ ผมถึงมีโอกาสได้พบกับพวกพ้องที่แสนสำคัญที่หมู่บ้านนี้ ผมรู้สึกขอบคุณจากใจจริง ผมเชื่อว่ายังต้องมีอยู่ในตัวทุกคนแน่ ความภาคภูมิใจในการรวมกลุ่ม จิตใจที่พร้อมรวมกันเป็นหนึ่งเพื่อปกป้องคนในหมู่บ้าน ถ้าอย่างนั้นสมาพันธ์ก็ควรกลับมารวมตัวอีกครั้ง และเข้าต่อสู้กับสถานปริกษาเพื่อช่วยชะโตะโกะที่เป็นพวกพ้องคนหนึ่งของหมู่บ้านถูกขังครับ แต่พวกคุณนอกจากจะไม่ช่วยแล้ว ยังคอยแต่จะทำตามคำขอของทางการ พยายามหยุดการร้องเรียนของพวกเรา อ้างเรื่องตระกูลโฮโจ ทอดทิ้งชะโตะโกะ คิดจะปล่อยให้ชะโตะโกะตายไปต่อหน้าต่อตา ถ้าพวกคุณยังจะขัดขวางพวกเราและทำให้จิตวิญญาณสมาพันธ์เปลี่ยนไปมากกว่านี้ละก็ ผมจะทุบกรอบข้อจำกัดทั้งหมดและฉีกธงสมาพันธ์นี้ ให้ดูที่นั่นเดี๋ยวนี้แหละ!” (ยามเมื่อเหล่าจ๊กจั่นกรีดร้อง บทสังหารหมู่ เล่ม 3 หน้า 212-218)

ความย้อนแย้งดังกล่าวเกิดจากความหลากหลายทางความหมายของคำว่า “คนใน” และ “คนนอก” กล่าวคือกรณีของชะโตะโกะ เธอเป็นคนในที่ถูกลงโทษให้กลายเป็นคนนอก ซึ่งโดยปกติหากผู้ที่ถูกลงโทษสำนึกผิดแล้วยอมขอขมาก็จะได้รับการให้อภัยให้กลับมาเป็นสมาชิกหมู่บ้านอีกครั้ง (ชมนาถ สิตินาส, 2561, หน้า 223) ชะโตะโกะจึงมีสถานภาพเหมือน “คนในที่ถูกทำให้กลายเป็นคนนอกชั่วคราว” และความหมายของคำก็ถูกทำให้หลากหลายยิ่งขึ้นจากการปรากฏตัวของเคอิจิ เนื่องจากเคอิจิเป็นคนนอกที่ย้ายเข้ามาพำนักอาศัยถาวรในหมู่บ้าน โดยรอเวลาที่จะได้รับการยอมรับให้เป็นสมาชิกหมู่บ้านอย่างเต็มตัว กล่าวอีกนัยคือเป็น “คนนอกที่กำลังจะเป็นคนใน” ความเป็นคนนอกทำให้เคอิจิผูกสัมพันธ์ฉันมิตรกับชะโตะโกะได้อย่างสนิทใจโดยไม่ต้องคิดถึงคำสั่งว่าบาตรตระกูลโฮโจ ในขณะที่เดียวกันความเป็นคนในก็ทำให้เคอิจิมิสิทธ์ที่จะเข้าไปยังที่ประชุมของสภาหมู่บ้านเพื่อโน้มน้าวพวกผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ข้ออ้างที่ว่า “ชะโตะโกะเป็นพวกพ้องของเรา” ดังนั้น “การปกป้องชะโตะโกะสำคัญกว่าคำสั่งว่าบาตรตระกูลโฮโจ” จึงสมเหตุสมผลเมื่อออกมาจากปากของเคอิจิซึ่งมีสถานะคลุมเครือระหว่างความเป็นคนนอกและคนใน

อย่างไรก็ดีการรื้อสร้างดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่การทำลายค่านิยมสังคมหมู่บ้านแบบถอนรากถอนโคน ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการ์ตูนเรื่องนี้นำเสนอทั้งด้านบวกและด้านลบของค่านิยมสังคมหมู่บ้านและค่านิยมสังคมเมือง การปะทะสังสรรค์ของค่านิยมทั้งสองชุดจึงเป็นการประนีประนอม ทำให้เกิดค่านิยมชุดใหม่ที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์บนฐานของความสนิทสนม (มิใช่ด้วยเงินตรา) ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในความแตกต่างแบบปัจเจกนิยม และรับผิดชอบการกระทำของตนเองแบบมนุษยนิยม ซึ่งค่านิยมดังกล่าวคือข้อสรุปในการสร้าง “โลกในอุดมคติ” ของริกะในบทสุดท้าย

กล่าวโดยสรุป ยามเมื่อเหล่าจ๊กจั่นกรีดร้อง ได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบวงวนเวลา เพื่อนำเสนอการปะทะสังสรรค์ระหว่างค่านิยมสองชุดคือค่านิยมสังคมหมู่บ้านและค่านิยมสังคมเมือง โดยความตายของริกะและเพื่อนๆ สะท้อนให้เห็นโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ในชุมชนที่มีค่านิยมแบบสังคมหมู่บ้านที่เลือกทอดทิ้งสมาชิกบางคนเพื่อกลุ่ม ในขณะเดียวกันความพยายามที่จะค้นหาทางออกจากวงวนเวลาของริกะก็สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ของชุมชนที่มีค่านิยมแบบสังคมหมู่บ้านเพื่อหาทางหลุดพ้นจากวงจรของโศกนาฏกรรมดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- ชมนาค ศีติสาร. (2561). *คติชนวิทยาญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ.
- ชีอะ นาคาเนะ. (2525). *สังคมญี่ปุ่น*. (วิเชียร อติชาตการ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฟุกุทาเกะ ทาดาจิ. (2543). *โครงสร้างสังคมญี่ปุ่น* (บุญยง ชื่นสุวิมล, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: รามการพิมพ์.
- มาโนช หล่อตระกูล. (2558). *จิตเวชศาสตร์รามาธิบดี* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *อ่านเมือง เรื่องคนกรุง: วรรณกรรม วิธีสัมพันธ์ และภาพแทนของพื้นที่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Mikulincer, M. (1994). *Human learned helplessness: A coping perspective*. Kansas: University of Kansas.
- Minear, R. H. (1994). *Through Japanese eyes* (3rd ed.). New York: The Apex Press.
- Prasol, A. (2010). *Modern Japan: Origins of the mind*. Singapore: World Scientific Publishing.
- Sartre, Jean-Paul. (2007). *Existentialism is a humanism*. (Carol Macomber, Translator). London: Yale University Press.
- 浅羽通明. (2012). *時間ループ物語論*. 東京: 洋泉社株式会社.
- 東浩紀. (2007). *ゲーム的リアリズムの誕生—動物化するポストモダン2*. 東京: 講談社株式会社.
- 板坂元. (1971). *日本人の論理構造*. 東京: 豊国印刷株式会社.
- 土居健郎. (1972). *「甘え」の構造*. 東京: 弘文堂印刷株式会社.
- 日本語国際センター研究用教材. (1991). *日本人の考え方「日本論」への案内*. 東京: 凡人社印刷株式会社.
- ひぐらしのなく頃にシリーズ～漫画 (2005 – 2011) .
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～鬼隠し編～1-2*. 東京: スクエアエニックス株式会社.
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～綿流し編～1-2*. 東京: スクエアエニックス株式会社.
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～祟殺し編～1-2*. 東京: スクエアエニックス株式会社.
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～暇潰し編～1-2*. 東京: スクエアエニックス株式会社.
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～目明し編～1-4*. 東京: スクエアエニックス株式会社.
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～罪滅し編～1-4*. 東京: スクエアエニックス株式会社.
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～皆殺し編～1-6*. 東京: スクエアエニックス株式会社.
- 竜騎士07. *ひぐらしのなく頃に～祭囃し編～1-8*. 東京: スクエアエニックス株式会社.